

**АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС,
ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО**

БУЛИЧЕВ А. О.,

здобувач

(Державний науково-дослідний
інститут МВС України)

УДК 342.951:342.742

**ЮРИДИЧНА КОНСТРУКЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ**

У статті систематизовано наявну теоретичну базу та законодавчий досвід щодо висвітлення сукупності елементів, які складають структуру поняття «правовий статус особи». Констатується розрізненість наукових підходів з означеної проблематики. Автором обґрунтовується позиція в якості фундаментальних компонентів, які будують так званий «каркас» юридичної конструкції «адміністративно-правовий статус військовослужбовця Національної гвардії України», визначити права, обов'язки й відповідальність особи, що реалізуються в певних правовідносинах та закріплені правовими нормами.

***Ключові слова:** правовий статус особи, права, обов'язки, відповідальність, гарантії, громадянство, правосуб'єктність.*

В статье систематизирована существующая теоретическая база и законодательный опыт в сфере обозначения элементов, которые составляют структуру понятия «правовой статус личности». Констатируется разрозненность научных подходов в этой проблематике. Автор обосновывается позиция в качестве фундаментальных компонентов, которые формируют так называемый «каркас» юридической конструкции «административно-правовой статус военнослужащего Национальной гвардии Украины», определить права, обязанности и ответственность лица, которые реализуются в конкретных правоотношениях и закреплены правовыми нормами.

***Ключевые слова:** правовой статус личности, права, обязанности, ответственность, гарантии, гражданство, правосубъектность.*

Theoretical base and legislative experience in the field of denotation of elements that make the structure of concept «legal status of personality» were systematized in this article. An author establishes the separateness of scientific approaches in this range of problems. In this article a backbone of legal construction «an administrative legal status of serviceman of the National Guard of Ukraine» is an aggregate of rights, duties and responsibility that will be realized in certain legal relationships and envisaged by lawful norms.

***Key words:** legal status of personality, right, duty, responsibility, guarantees, citizenship, legal capacity.*

Вступ. Адміністративно-правовий статус військовослужбовця Національної гвардії України (надалі – військовослужбовця НГУ) – це синтезуюча, комплексна категорія, яка складається з окремих елементів. У зв'язку з тим, що перелік основних

складових первинної категорії «правовий статус особи», яку бере за основу автор, не є однозначним та носить дискусійний характер у сучасній правовій науці, пропонуємо приділити увагу питанню окреслення стрижневих компонентів, які складають так званий «каркас» юридичної конструкції поняття «адміністративно-правовий статус військовослужбовців НГУ». Такий структурний аналіз надасть можливість вивчити предмет зсередини, встановити сукупність усталених елементів та їх зв'язків. Важливо виділити частини та зв'язки, що забезпечують специфічний характер стану й розвитку спеціального адміністративно-правового статусу, що вивчаємо, відрізнити суттєве і другорядне.

Думки правознавців щодо змісту поняття «правовий статус особи» досить розрізнені. Зокрема, відомі праці таких фахівців із теорії права, як М.В. Вітрук, Л.Д. Воеводін, М.І. Матузов, О.Ф. Скакун, Ю.С. Шемшученко. Приділяли увагу визначенню складових поняття «адміністративно-правовий статус особи» юристи-адміністративісти, серед яких В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, В.К. Колпаков, О.І. Харитонова та інші.

Постановка завдання. Метою даної статті є встановлення визначальних складових поняття «адміністративно-правовий статус військовослужбовців НГУ».

Досягненню мети слугуватиме вирішення наступних завдань:

1) систематизація теоретичної бази й законодавчого досвіду визначення змісту терміна «правовий статус особи», а також «адміністративно-правовий статус особи»;

2) формулювання власної позиції щодо окреслення головних складових юридичної конструкції адміністративно-правового статусу військовослужбовців НГУ.

Результати дослідження. Пропонуємо упорядкувати в узгоджену систему наявну теоретичну базу та законодавчий досвід визначення змісту терміна «правовий статус особи», окремо приділивши увагу адміністративно-правовому статусу особи та адміністративно-правовому статусу військовослужбовців.

I. Погляди фахівців із теорії права.

Найбільш вузьке тлумачення структури правового статусу наводиться в багатомній систематизованій науковій праці про державу і право «Юридична енциклопедія» за редакцією Ю.С. Шемшученка, де правовий статус визначається як сукупність прав й обов'язків фізичних та юридичних осіб [1].

Інші погляди представлені різними інтерпретаціями складу елементів поняття «правового статусу особи». Наприклад, М.В. Вітрук включає до елементів поняття «правовий статус» систему прав та обов'язків особи, які закріплені й гарантовані законом [2, с. 10]. Ю.І. Мигачов розглядає правовий статус особи як сукупність прав, свобод, обов'язків і відповідальності, інтересів особистості, що визнаються та гарантуються державою [3, с. 33]. О.О. Стрємоухов, підтримуючи думку В.М. Горшенєва, дотримується також вузько нормативного розуміння правового статусу: суб'єктивні права, юридичні свободи, юридичні обов'язки та юридична відповідальність [4, с. 91]. М.І. Матузов визначає серцевиною правового статусу особи її права, свободи, обов'язки та законні інтереси, визнані й гарантовані державою [5, с. 183]. О.Ф. Скакун пропонує розглядати правовий статус більш широко, зокрема як систему закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов'язків, відповідальності, відповідно до яких індивід як суб'єкт права (тобто як такий, що має правосуб'єктність) координує свою поведінку в суспільстві [6, с. 378]. О.В. Малько вказує, що ядро правового статусу складають права й обов'язки, проте у структурі цього поняття також виділяють такі елементи: законні інтереси, правосуб'єктність, громадянство, юридична відповідальність, правові принципи тощо [7, с. 103]. Л.Д. Воеводін називає серед структурних елементів правового статусу громадянство, правосуб'єктність, принципи, права, свободи й обов'язки, гарантії, юридичну відповідальність та правове оформлення [8, с. 27-50].

II. Погляди фахівців у галузі адміністративного права.

За формулювання В.Б. Авер'янова, зміст адміністративно-правового статусу фізичної особи, в тому числі громадян України, становить комплекс її прав та обов'язків,

закріплених нормами адміністративного права, реалізація яких забезпечується певними гарантіями. Основою ж адміністративно-правового статусу громадян України є їхня адміністративна правоздатність, як вказує вчений [9, с. 198]. Ю.П. Битяк визначає, що правовий статус громадянина є складовою частиною його загального статусу, та передбачає наступні його елементи: права і свободи людини і громадянина; комплекс прав та обов'язків, закріплених Конституцією України, нормами різних галузей права, в тому числі адміністративно-правовими нормами; гарантії реалізації цих прав та обов'язків, а також механізм їх охорони державою [10, с. 58]. О.І. Харитонова елементами правового статусу називає правосуб'єктність і визначене коло прав та обов'язків [11, с. 71]. В.С. Четверіков наводить поняття адміністративного статусу громадянина як комплексу його прав та обов'язків, державних гарантій здійснення цих прав та обов'язків, забезпечених юридичними способами й засобами їх захисту [12, с. 96]. В.В. Галунько визначає адміністративно-правовий статус особи як сукупність юридичних засобів, які характеризують місце й роль фізичної або юридичної особи в адміністративно-правових відносинах. Визначальними для аналізу адміністративно-правового статусу вчений вважає такі юридичні інститути: 1) публічні суб'єктивні права та юридичні обов'язки; 2) правосуб'єктність особи; 3) адміністративну відповідальність; 4) у деяких випадках – дисциплінарну відповідальність посадових осіб публічної адміністрації [13, с. 95]. В.К. Колпаков вважає за доцільне розглядати адміністративно-правовий статус громадян за допомогою аналізу адміністративної правоздатності, адміністративної дієздатності, прав, які зумовлені адміністративним законодавством, та адміністративно-правових обов'язків [14, с. 152].

III. Погляди юристів, які досліджують сферу публічних відносин, що виникають із приводу проходження військової служби.

Звужуючи поняття адміністративно-правового статусу особи до адміністративно-правового статусу військовослужбовця, в тому числі військовослужбовця НГУ, слід відмітити, що особливість їх правового становища полягає в тому, що вони в адміністративно-військових відносинах постають не як приватні особи, які реалізують свої загальногромадянські права, інтереси й обов'язки у сфері державного управління, а як публічні особи, які реалізують права й обов'язки, передбачені їх військово-посадовим становищем відповідно до функцій і завдань державних органів, в яких проходять службу. Щодо цього слід навести позиції юристів, предметом наукового інтересу яких є правовий статус військовослужбовця, зокрема думки М.В. Артамонова, І.Ф. Коржа, О.В. Кудашкіна, Н.І. Чудик-Білоусової, В.М. Александрова, В.Й. Пашинського та Н.М. Богатирьової.

Так, В.М. Александров, досліджуючи статус військовослужбовця, визначає поняття правового статусу як сукупність прав, свобод, обов'язків, обмежень, заборон, відповідальності, встановлених законодавством та гарантованих державою [15, с. 78]. В.Й. Пашинський, досліджуючи конституційно-правовий статус військовослужбовця, наводить такі його складові: права, обов'язки, відповідальність і гарантії [16, с. 33].

Водночас оперуючи поняттям «правовий статус», низка вчених, не уточнюючи його змістовний склад, характеризують цю категорію, вивчаючи її окремі елементи. Серед таких слід назвати праці І.Ф. Коржа, який, досліджуючи правовий статус військовослужбовця в Україні, торкається умов його набуття і припинення, комплексу спеціальних прав та обов'язків, відповідальності, правових обмежень, заборон, пов'язаних зі специфікою статусу. Н.І. Чудик-Білоусова, характеризуючи військовослужбовця у своїй дисертаційній роботі «Організаційно-правові проблеми матеріальної відповідальності військовослужбовців» як суб'єкта матеріальної відповідальності, бере за основу положення про те, що правовий статус – це система суб'єктивних юридичних прав та юридичних обов'язків особи [17, с. 87]. Вузького тлумачення правового статусу дотримується й Н.М. Богатирьова, розглядаючи всі інші компоненти, окрім прав, свобод, обов'язків та відповідальності, гарантованих державою, як необхідні передумови правового статусу, які не мають включа-

тись до його складу [18, с. 15-16]. Окрім цього, як підмічає Н.М. Богатирьова, в юридичній науці існує думка про те, що сама постановка питання про виділення правового статусу військовослужбовців необґрунтована, оскільки військовослужбовців як повноправних громадян повною мірою стосується все те, що говорить і пишеться про правовий статус громадянина взагалі. Іншими словами, згідно з такою точкою зору повноправність військовослужбовців ніби виключає необхідність і правомірність навіть постановки питання про існування їх самостійного правового статусу. І мова начебто може йти лише про конкретизацію конституційних прав та обов'язків військовослужбовців у нормах військового законодавства, про встановлення для них нових, специфічних обов'язків і прав. Однак, як зазначає Н.М. Богатирьова, ця точка зору була спростована реальним життям та юридичною практикою. І ніби на підтвердження помилковості наведеного вище судження відбулося прийняття у 2006 р. Закону Російської Федерації «Про статус військовослужбовців», як вказує вчена [18, с. 21]. У свою чергу О.В. Кудашкін розділяє позицію М.В. Артамонова, який досліджував правовий статус військовослужбовців у СРСР у своїй докторській дисертації, та називає наступні складові спеціального правового статусу військовослужбовця: громадянські, в тому числі конституційні, а також які постають з умов військової служби, права, свободи, обов'язки та юридичну відповідальність [19, с. 150].

IV. Погляди вчених, які вивчають діяльність публічних адміністрацій.

Враховуючи те, що військовослужбовці НГУ належать до категорії публічних мілітаризованих службовців, серед нечисленних робіт наведено найбільш відомі щодо визначення статусу публічного службовця. Так, відомий доробок Н.В. Янюк, яка, досліджуючи основи правового статусу публічного службовця, виходить з того, що правовий статус особи містить суб'єктивні права та юридичні обов'язки особи, які мають відповідне правове закріплення в Конституції та інших законах і гарантовані державою [20, с. 70]. Також О.Я. Лазор зазначає, що основу правового статусу публічного службовця визначають права, свободи, обов'язки, обмеження, відповідальність, встановлені законодавством і гарантовані державою [21, с. 119].

V. Нормативно-правове визначення складу терміна «правовий статус особи».

Незважаючи на те, що більше десяти законів України містять у своїй назві слово «статус», а також у своєму змісті відповідні розділи та норми, наприклад, Закони України «Про статус народного депутата України», «Про статус ветеранів війни та гарантії їх соціального захисту» тощо, в українському законодавстві досі жодного визначення поняття і змісту правового статусу особи, а також поняття правового статусу військовослужбовця НГУ не наводиться. Звертаючись до російського законотворчого досвіду, слід відмітити достатню урегульованість у цій сфері. Наприклад, ст. 1 Федерального Закону Російської Федерації «Про статус військовослужбовців» визначається поняття статусу військовослужбовця як сукупності прав, свобод, гарантованих державою, а також обов'язків і відповідальності військовослужбовців, установлених цим Федеральним законом, федеральними конституційними законами, федеральними законами та іншими нормативними правовими актами Російської Федерації (переклад – автора) [22].

Водночас ст. 20 «Правовий статус військовослужбовців Національної гвардії України. Формений одяг і знаки розрізнення» Закону України «Про Національну гвардію України» від 13 березня 2014 р. № 876-VII також не містить офіційного тлумачення терміна «правовий статус військовослужбовця НГУ», а лише ч. 1 та 2 визначає, що військовослужбовець Національної гвардії України під час виконання покладених на нього службових обов'язків є представником влади і перебуває під захистом держави, а також що законні вимоги й розпорядження посадових і службових осіб Національної гвардії України під час виконання ними службових обов'язків є обов'язковими до виконання фізичними та юридичними особами. У разі невиконання законних вимог особового складу Національної гвардії України, вчинення інших дій, що перешкоджають виконанню ними службових обов'язків, винні особи несуть відповідальність згідно із законом [23].

Висновки. Враховуючи викладене вище, слід погодитись з Л.Д. Воеводи́ним, який пояснює настільки розрізнену картину визначення переліку елементів правового статусу особи тим, що науковці досі не опрацювали критерії, які дозволили б визначити головні складові цієї категорії [8, с. 32]. Як бачимо, більшість авторів або звужують його до прав, обов'язків, відповідальності та гарантій, або безмежно його розширюють.

Вважаємо доцільним виділити серед основних складових поняття «адміністративно-правовий статус військовослужбовців НГУ» права й обов'язки військовослужбовців НГУ як учасників адміністративних відносин, пов'язаних із проходженням військової служби; юридичну відповідальність військовослужбовців НГУ за порушення вказаних прав та обов'язків. Визначивши саме названі компоненти фундаментальними, вважаємо такий варіант основного змісту терміна найбільш закономірним та погоджуємося з позицією О.О. Стремоухова, який надає перевагу вузько нормативному тлумаченню структури правового статусу, виокремлюючи його серцевину, генеруючи основи, а громадянство, правосуб'єктність, правовідносини, механізми забезпечення, гарантії та захист пропонуємо визнати такими, що виконують щодо правового статусу функції передумов або похідних елементів [4, с. 90].

Список використаних джерел:

1. Юридична енциклопедія : в 6 т. / Редкол. : Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 2003. – Т. 5: П–С. – 736 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.cyclo.com.ua.
2. Витрук Н.В. Общая теория правового положения личности : монография / Н.В. Витрук. – М. : Норма, 2008. – 210 с.
3. Мигачев Ю.И. Правовые гарантии реализации статуса военнослужащих : дис. докт. юрид. наук : 20.02.03 / Ю.И. Мигачев. – М., 1999. – 564 с.
4. Стремоухов А.А. Юридический статус специального субъекта права (теоретико-правовой аспект) : дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 / А.А. Стремоухов. – СПб., 2002. – 215 с.
5. Теория государства и права : учебник / Н.И. Матузов, А.В. Малько. – М. : Юристь, 2002. – 512 с.
6. Скакун О.Ф. Теория держави і права : підручник : пер. з рос. / О.Ф. Скакун. – Х. : Консум, 2001. – 656 с.
7. Малько А.В. Теория государства и права в вопросах и ответах : учеб.-метод. пособие. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристь, 1999. – 272 с.
8. Воеводин Л.Д. Юридический статус личности в России : учеб. пособие. – М. : Изд-во МГУ, Издательская группа Норма – Инфра-М, 1997. – 304 с.
9. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. – Т. 1: Загальна частина / В.Б. Авер'янов, Ю.Я. Битяк, І.Я. Голосніченко та ін. ; за ред. В.Б. Авер'янова. – К. : Вид-во «Юридична думка», 2004. – 584 с.
10. Адміністративне право України : підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дяченко та ін. ; за ред. Ю.П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 544 с.
11. Административное право Украины : учебник / под общ. ред. С.В. Кивалова. – Х. : Одиссей, 2004. – 880 с.
12. Четвериков В.С. Административное право. Серия «Высшее образование» / В.С. Четвериков. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2004. – 512 с.
13. Адміністративне право України : навч. посібник : у 2 т. / В.В. Галуцько, В.І. Олефір, М.П. Пихтін та ін. ; за заг. ред. В.В. Галуцька. – Херсон : ПАТ «Херсонська міська друкарня», 2011. – Т. 1: Загальне адміністративне право. – 320 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.law-property.in.ua/articles/general-administrative-law/78-administrativnopravovyy-status-of-individuals.html>.
14. Колпаков В.К. Адміністративне право України : підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.

15. Александров В.М. Військова служба як особливий вид державної служби в Україні : дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 / В.М. Александров. – Х., 2008. – 182 с.
16. Пашинський В.Й. Конституційно-правовий статус військовослужбовця в Україні : дис. канд. юрид. наук : 12.00.02 / В.Й. Пашинський. – К., 2007. – 201 с.
17. Чудик-Білоусова Н.І. Організаційно-правові проблеми матеріальної відповідальності військовослужбовців [текст] : дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 / Н.І. Чудик-Білоусова ; Національна академія державної податкової служби України. – Ірпінь, 2004. – 231 с.
18. Богатырева Н.М. Правовой статус военнослужащих России (историко-правовое исследование) : дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 / Н.М. Богатырева. – М., 2007. – 203 с.
19. Кудашкин А.В. Военная служба и военнослужащий в Российской Федерации: конституционно-правовое регулирование : монография. – М. : Военный университет, 2001. – 340 с.
20. Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / за заг. ред. В.П. Тимошука, А.М. Школика. – К. : Конус Ю, 2007. – 735 с.
21. Лазор О.Я. Правовий статус публічних службовців / О.Я. Лазор, О. Хорошенко // Ефективність державного управління : зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 22. – С. 118–125.
22. О статусе военнослужащих : Федеральный Закон Российской Федерации от 27 мая 1998 г. № 76-ФЗ195 // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.consultant.ru>.
23. Про Національну гвардію України : Закон України від 13 березня 2014 р. № 876-VII // Голос України. – 2014. – № 48.

ГАДЖИСЬВА Ш. Н.,
аспірант
(Запорізький
національний університет)

УДК 349.2

КОДЕКС ЯК ДЖЕРЕЛО АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОГО ПРАВА

Статтю присвячено розгляду кодексу як джерела адміністративно-деліктного права з детальним аналізом сучасних і ретроспективних наукових джерел зі вказаної проблематики. Визначаються особливості адміністративно-деліктного права та формулюються пропозиції щодо результатів кодифікаційного процесу в зазначеній сфері.

Ключові слова: адміністративне право, кодекс, джерело права.

Статья посвящена рассмотрению кодекса как источника административно-деликтного права с подробным анализом современных и ретроспективных научных источников по указанной проблематике. Определяются особенности административно-деликтного права и формулируются предложения по результатам кодификационного процесса в указанной сфере.

Ключевые слова: административное право, кодекс, источник права.

The article considers the Code as a source of administrative-tort law with a detailed analysis of current and retrospective scientific sources said issues. Defines the features of administrative tort law and formulate proposals for codification process results in this area.

Key words: administrative law, code, source of law.

